

Databasestøtning og slitte sko

Journalistikken må bli like internasjonal som økonomien og politikken. Rapport fra stipendreise til Brussel.

Av Olav Anders Øvrebø
Redaktør Energi og Klima (<http://energiogklima.no>)

Mange tror det er umulig å få tak i data fra skatteparadis, sa journalist Miranda Patrucic. Men vi bare ringte og spurte i Gibraltar, og så fikk vi ut omfattende dokumentasjon.

Patrucic var en av innleiderne på konferansen Dataharvest i Brussel i mai, som samlet journalister, mediefolk og aktivister fra hele Europa til tre dager med intensiv kunnskaps- og ideutveksling. Dette var fjerde gang konferansen ble arrangert, og veksten i antall deltakere har vært formidabel. Min deltakelse var finansiert av et stipend fra Fagpressen.

Store datamengder, megetsigende detaljer

Korrupsjonsskandalene rundt den usbekiske diktatordatteren Gulnara Karimova var tema for Miranda Patrucics undersøkelser. Fra Gibaltars registre fikk hun viktig ny dokumentasjon som knyttet Karimova til omfattende korrupsjon med telekomlisenser i Usbekistan, der Telenor også er involvert.

Dette var lærdommer som gikk igjen i flere av historiene som ble presentert på Dataharvest: Datakildene finnes, selv i sensitive saker. Transaksjoner, registrering av selskaper – slike handlinger etterlater papirer og data som kan spores opp. Men det vil fortsatt ofte være nødvendig med godt, gammeldags reporter-fotarbeid, tålmodighet og kildepleie for å få tilgang.

Journalister må ikke nødvendigvis reise til eksotiske himmelstrøk for å få slitt skoene. I LuxLeaks-saken var utgangspunktet en lekkasje av 28000 sider med skatteavtaler mellom multinasjonale selskaper og Luxembourgs myndigheter. Redaksjoner og journalister i mange land samarbeidet om å analysere og systematisere dataene, koordinert av The International Consortium of Investigative Journalists (ICIJ). Å forstå og presentere skatteavtalene var mest sentralt, men et interessant aspekt var hva som foregikk på de multinasjonale selskaperes kontoradresser i Luxembourg. For belgiske Kristof Clerix medførte det å luske rundt i anonyme kontorbygninger, notere navn på postkasser og godsakke med sekretærer for å få tak i de megetsigende detaljene.

Grenseoverskridende journalistikk

Dataharvest har vokst ut av et ønske om å fremme grenseoverskridende journalistikk i Europa. Både legale og illegale pengestrømmer krysser grenser, og det gjør selvsagt også politiske prosesser. Selv om de fleste europeiske medier har et nasjonalt publikum, bør journalister og redaksjoner samarbeide om research i saker der aktører og interesser i flere land er involvert, mener initiativtakerne, med journalist Brigitte Alfter fra Danmark i spissen. I sin presensasjon pekte hun på fem samarbeidsvarianter, fra løse til strukturerte:

- Nettverk: Fortløpende utveksling av informasjon og ideer på temaområder av felles interesse.

- Enkeltstående prosjekt: Der du trenger hjelp til begrensede arbeidsoppgaver i et annet land.
- Relatert vinkling: Når en sak du jobber med har en forgrening til et annet land som ikke er interessant for deg å forfølge, men er det for en kollega.
- Løst samarbeid: Partnerne utfører felles, klart definerte oppgaver. Eksempel: Oppbyggingen av en database over landbruksstøtten i EU, der en måtte få innsyn i registre i hvert enkelt land (farmsubsidy.org).
- Nært samarbeid: Intensivt og tett prosjektarbeid mellom team i flere land. Et eksempel på det siste er da Alfter og kolleger fra Belgia og Nederland sammen avdekket hemmeligholdte rapporter om bivirkninger av medisiner på det europeiske markedet.

Fortsatt gjenstår hinderet med mediernes nasjonale publikum. Hvordan presentere resultatene av et grenseoverskridende journalistisk prosjekt? Dette kan løses ved at samarbeidet dreier seg om å finne og sjekke fakta, mens selve historiene fortelles og presenteres på ulike måter tilpasset de nasjonale målgruppene og i tråd med nasjonale journalistiske tradisjoner.

Finansiering vil også være et hinder for mange. Fondet Journalismfund.eu er nært knyttet til Dataharvest og opprettet nettopp for å gi støtte til grenseoverskridende prosjekter (Fritt Ord bidrar også til dette fondet).

Tips og veier videre

Dataharvest hadde mange workshops på programmet der innleiderne villig vekk delte metodeerfaringer. Ett tips som gikk igjen fra dem som presenterte graveprosjekter var å sjekke gazetter (offisielle meldings- eller lysingsblad) for informasjon om f.eks. registrering og eierforhold i selskaper. I en del land er disse publikasjonene åpenbart bedre kilder enn de mer kjente virksomhetsregistrene som våre Brønnøysundregistre.

Nettsider med praktiske tips:

- Presentasjoner og rapporter fra Dataharvest 2015: <http://www.journalismfund.eu/EIJC15/post>
- Søke innsyn i dokumenter i EU og nasjonalt: <http://wobbing.eu>
- Databaser og andre verktøy, økonomi: <https://www.investigativedashboard.org>
- Søkertips fra BBC-researcher Paul Myers: <http://researchclinic.net>

Utvalg av prosjekter presentert på konferansen:

- Luxembourg Leaks – database og presentasjon av prosjektet: <http://www.icij.org/project/luxembourg-leaks>
- Usbekistan-saken: https://www.occrp.org/corruptistan/uzbekistan/gulnara_karimova/the-prodigal-daughter/how-the-presidents-daughter-controlled-the-telecom-industry.php
- Korrupsjon satt i system i Russland: <http://www.reuters.com/investigates/section/comrade-capitalism/>